

dessa dimensioner av mänskligt beroende med hjälp av kritiska och självkritiska tolkningar av den stora och mångfacetterade dynamiska berättelsen kan öppna nya vägar att begripa vad det innebär att vara människa i detta universum. Att vara individ känns bara tråkigt i sammanhanget, medan det känns oerhört spännande att få bli till en person i samspelet med alla andra.

Werner G. Jeanrond
Professor, Oslo

DOI: 10.51619/stk.v97i1.22521

Karin Tillberg. *The Outsider in Our Midst: A Study of Language and Norms Concerning the "Outsider" in Persian Period Yehud.*

Uppsala: Uppsala universitet. 2020. 259 s.

Karin Tillbergs avhandling ger sig i kast med en period i Israels historia som endast mycket sällan kommit till tals inom svensk gammaltestamentlig exegetik: den efterexiliska tiden under persiskt styre. Avhandlingen har ett stort intresse redan därigenom. Vi befinner oss alltså under 400-talet f.v.t., en tid som är fattig på berättande källor bortsett från delar av Jes. 56–66, Esra och Nehemja.

Det är också några texter från Jesaja och Nehemja som står i centrum här. Författaren har valt att koncentrera sig på Jes. 56:1–8 och Neh. 13:1–3. Den första av dessa brukar anses som ett mönster av en inkluderande attityd, medan den andra är betydligt mera restriktiv. Vanligen har dessa texter brukat ses som motsägande varandra. De är från ungefär samma tid, men visar helt olika inställningar till "outsidern". Hur ska man se på detta?

I bakgrunden ligger en text som 5 Mos. 23:2–9, där det inskräps att ingen "av blandad härkomst" får upptas i Herrns församling, vilket sedan specificeras till att avse ammoniter och moabiter, medan en edomit i tredje ledet får upptas. En liknande inställning möter också på andra ställen.

Författaren till denna avhandling utgår från en arbetshypotes enligt vilken Jes. 56 och Neh. 13 inte behöver ses som

motsägande varandra utan tvärtom som inbegripna i en dynamisk dialog. Det är ett fruktbart perspektiv, inte minst med tanke på att historisk-kritisk exegetik av ålder varit mera intresserad av att finna olika och ofta divergerande traditionsskikt i texterna.

Metodiskt utgår Tillberg från den franske socialantropologen Pierre Bourdieus (1930–2002) arbeten. Det finns i varje tid en uppsättning av föreställningar som är gemensamma men som regel inte uttalade. Detta kallas *doxa* och i denna avhandling utgörs det av den synen på en utomstående som finns i 5 Mos. 23, alltså i stort sett deuteronomismen, men också av persisk imperieideologi. Denna *doxa* bildar bakgrunden när olika agenter framträder i texterna med olika former av kapital, som aktualiseras i olika områden eller fält, som det ekonomiska, familjära och kultiska.

Författaren redogör lojalt för kritik som har riktats mot Bourdieu, bland annat att det finns en "materialistisk" slagsida i hans metod. Men i stort sett fungerar det bra i denna avhandling. Sedan kan man alltid ställa frågan: skulle det kunna gå att komma fram till samma eller åtminstone liknande resultat genom att använda andra, mera traditionella heuristiska redskap? Så är troligen fallet, men det skadar aldrig att se nya grepp använda på våra "sönderforskade" texter.

Författaren kommer fram till att Jes. 56 och Neh. 13 står i dialog med varandra, varvid jesajatexten är något äldre. Det förefaller vara en rimlig och väl underbyggd tes. På resans gång hinner hon med att undersöka flera ord och begrepp i de aktuella texterna, däribland det ord som brukar återges med "eunuck", *saris* på hebreiska. Författaren menar att Nehemja bör ha varit eunuck och alltså kan vara innefattad i Jes. 56:3.

Centralt i denna bok är vad det innebär att vara en "outsider". Möjligen hade framställningen vunnit på att antagandet av en *gola*-orienterad redaktion av vissa profetböcker blivit mera belyst, så till exempel de båda fikonkorgarna i Jer. 34 (se Karl-Friedrich Pohlmann, *Studien zum Jeremiabuch: Ein*

Beitrag zur Frage nach der Entstehung des Jeremiabuches, Göttingen 1978). Motsättningen mellan de hemmavarande och exulanterna har allt mera kommit att bli ett tema i Israels historia, och där behöver varken deuteronomism eller imperieideologi ha spelat någon större roll.

Till sist en reflexion om *doxa*. 1943 hölls ett föredrag i Lund av dåvarande professorn, sedermera biskopen Anders Nygren (1890–1978) med titeln ”Det självklaras roll i historien”. Det trycktes med tysk översättning i Kungl. Humanistiska Vetenskapssamfundets i Lund *Årsberättelse*, men redan krigssituationen gjorde att det inte fick någon spridning. Men vad Nygren där lanserar är exakt vad Bourdieu lägger in i *doxa*. Nu hör prioritetstrider till vad H.S. Nyberg (1889–1974) kallade ”vetenskapens förnedringsgestalt”, men det kanske ändå kan vara anledning till lite stolthet att alla goda tankar inte behöver ha framkommit utomlands.

Detta är en tankeväckande och välskriven avhandling som säkert kommer att citeras många gånger i fortsättningen.

Sten Hidal

Professor emeritus, Lund

DOI: 10.51619/stk.v97i1.22522

Mika Vähäkangas. *Context, Plurality, and Truth: Theology in World Christianities*. Eugene, OR: Pickwick. 2020. 205 s.

Mika Vähäkangas monografi är en bildningsresa för den som vill lära känna teologins kontext och utmaning i en pluralistisk och mångreligiös värld. Syftet är att skriva fram teologins villkor och metod i en ytterligt pluralistisk värld, både inom och utöver kristen tro.

Redan i ansatsen syns Vähäkangas mångfacetterade verklighetsförståelse där pluralism spelar en omistlig roll. Vähäkangas är professor i missionsvetenskap med ekumenik, vad som ofta på engelska kallas World Christianity. Många är de lärosäten som undervisar i World Christianity, men

Vähäkangas gör en poäng redan i undertiteln av att det handlar om World Christianities, i plural, och ingenting annat. Vähäkangas rör sig hemvant i olikheterna från nordamerikansk fundamentalism till afrikansk traditionell reception av kristen tro och ännu mer. Myllret av trostolkningar får ett oväntat försvar inifrån den kristna traditionen själv. Via Gustaf Wingrens (1910–2000) argumentation att de fyra evangelierna är indicier på att kristen tro från begynnelsen uppfattades på ett pluralistiskt sätt förs läsaren allt djupare in i förståelsen av att pluralism och till och med synkretism hör till självförståelsen i kristen tro. Det är inte bara en brokig utveckling och ett misslyckat ekumeniskt arbete för världens och kyrkornas helande som ligger bakom pluralismen och synkretismen, utan det hör till den kristna trons karaktäristiska framträdande i världen.

Även om Vähäkangas inte särskilt skriver fram relationen till judendomen är det uppenbart att kristen tro redan i begynnelseskedet i västra Asiens utkanter blir till i en religiös och kulturell kontext som bär pluralismens och så småningom även synkretismens drag. Följaktligen blir gränserna för den kristna gemenskapen i världen ytterligt porösa. Även om gräzonerna är många, så hålls kristen tro samman av de religiösa grupper som förbinder sig med berättelsen om Jesus Kristus och referensen till Bibeln, menar Vähäkangas.

Att frysa kristen tro till en kultur, till exempel den hellenistiska, förblir inte försvarbart i en tradition som i sin självförståelse rymmer inkarnationen, hävdar författaren. Allt djupare in i världens kulturer och samhällen inkarneras berättelserna om Jesus Kristus och förbundenheten med Bibeln. Det går inte att urskilja en essens, en kärna, som sedan översätts in i olika kulturer. Försök har förvisso gjorts, men Vähäkangas pekar på den rika tradition av mera kulturöppna förhållningssätt som snarare förutsätter att Guds Ande, Kristus, redan är närvarande i den kultur som missionen en gång mötte. Två kriterier för teologiskt arbete inom